

act:onaid

MS MENER

Om biobrændsel og sult

Marts 2010

MS MENER om biobrændsel og sult

- At biobrændsel, der produceres på kommercielt basis og fremstilles af fødevarer (industrielt biobrændstof), forværrer verdens sult- og fattigdomsproblemer. Vi kommer ”mad-benzin” i vores biler.
- At millioner af fattige i u-landene i de kommende år kan blive skubbet ud i sult som følge af øget efterspørgsel på biobrændsel i vores del af verden.
- At Danmark og EU bør indføre et midlertidigt stop for produktionen af, investeringer i samt subsidier til industrielt biobrændsel
- At Danmark og andre EU-lande bør sørge for ikke at låse sig fast på brug af industrielt biobrændsel i deres nationale handlingsplaner for nedbringelse af CO2 udledning fra transportsektoren
- At Danmark og andre EU-lande bør yde støtte til produktionen af bæredygtige biobrændstoffer indenfor EU såvel som udenfor og støtte andre alternative og bæredygtige energikilder.

Verdensrekord i sult anno 2009

I kølvandet på den globale fødevarerkrise kunne FN's Fødevarer- og Landbrugsorganisation (FAO) præsentere en uhyggelig verdensrekord: hvert sjette menneske eller mere end én milliard mennesker sulter - det største antal i verdenshistorien. FAO påpegede, at den globale fødevarerkrise alene skubbede omkring 100 millioner¹ ud i sult og hungersnød.

¹ FAO (2009): *“The State of Food Insecurity in the World”* s.11.

På trods af at retten til mad er en menneskeret, lever en sjettedel af jordens befolkning uden mad på bordet. Der er tale om en konstant sultkatastrofe og FAO forventer, at vi vil se endnu en fødevarekrise i 2010.²

Den negative udvikling kan imidlertid vendes. Stigningen i antallet af sultende skyldes nemlig hovedsageligt politiske beslutninger og initiativer, som har stærke afledte konsekvenser for verdens fattigste. De seneste års stigende efterspørgsel på bæredygtige biobrændstoffer er en klar hovedårsag til den globale fødevare- og sultkrise. Produktionen af biobrændsel har fjernet store mængder fødevarer fra verdensmarkedet og presset fødevarerpriserne i vejret. Men det har også fortrængt jord til fødevareproduktion og dermed fjernet livsgrundlaget for fattige småbønder uden andre muligheder. Mellempfolkeligt Samvirke mener derfor, at der må sættes et midlertidigt stop for produktionen af alle former for biobrændsel indtil vi har garanti for, at efterspørgslen ikke har negative konsekvenser for fødevarerens sikkerheden i verdens fattigste lande.

Hvad er biobrændsel?

Biobrændsel blev i 1990'erne introduceret som en alternativ brændstofkilde og er brændstof lavet af biologisk materiale, det vil sige fødevarer, vegetabiliske olie og planteaffald og i nogle tilfælde animalsk fedt. Biobrændsel kommer i både fast og flydende form samt i form af gas. Biobrændsel indgår relativt let i mere konventionelle brændselsformer, som f.eks. benzin.

Men biobrændsel har mange forskellige afledte effekter på fødevarerens sikkerhed og klima og er derfor ikke alene et gode.

Næsten al biobrændsel fremstilles i dag af enten fødevarer eller vegetabilisk olie - de såkaldte 1. generations biobrændstoffer. Biobrændslen produceres som hovedregel af store agrovirksomheder og i stor skala på plantager, hvor der kun dyrkes en afgrøde (mono-kultur). I 2008 blev der produceret 83 mia. liter biobrændstof, hvoraf 68 mia. liter var bioethanol og 15 mia. liter var biodiesel.

Affald fra fødevarer såsom stængler fra hvede og majs, skovaffald og elefantgræs kan også bruges til biobrændstof og kaldes 2. generationsbiobrændstoffer. Selvom flere danske

² Financial Times (November 6 2008): "Another Food Crisis year looms, Says FAO",

virksomheder melder om nye teknologiske gennembrud er det ifølge OECD/FAO ikke sandsynligt, at 2.generations biobrændstoffer vil være på markedet før 2015³-2018.⁴ Det vil derfor forsat være biobrændsel produceret af fødevarer og vegetabilsk olie, som danner grundlaget for EU's målsætning i 2020 om, at 10 procent af transportsektorens energiforbrug skal komme fra vedvarende energi, og det vil i praksis blive overvejende opfyldt med brug af biobrændsel.

Det skal understreges, at de negative konsekvenser af biobrændstoffer hovedsageligt stammer fra masseproduktionen hos store agro-virksomheder, også kaldet industrielle biobrændstoffer. Den industrielle produktion foregår overalt i verden; i EU, USA og Brasilien og en række af de andre større udviklingslande. Selve biomassen dyrkes enten lokalt eller importeres fra større u-lande såsom Indonesien, Tanzania, Ghana, Senegal, Mozambique og Sydafrika. Herudover produceres der også biobrændstoffer i mindre skala i udviklingslande, og de forbruges lokalt og gavner lokalsamfundet. Lokalt producerede biobrændstoffer kan være til stor gavn for lokalsamfund uden adgang til andre former for bæredygtig energi. Mellempøkeligt Samvirke ser derfor et stort potentiale i lokale initiativer, som understøtter udviklingsmulighederne for fattige lokalsamfund.

Forskellige former for biobrændstoffer:

Industrielle biobrændstoffer	Bæredygtige biobrændstoffer
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Produceret i stor skala af agro-virksomheder ⇒ Plantage-drift ⇒ Monokultur og intensiv dyrkning ⇒ Til eksport (fra u-lande) ⇒ risiko for landgrab og ændringer i brugen af landbrugsjord ⇒ kræver store mængder vand til kunstvanding og involverer ofte omdirigering af floder ⇒ Forurener vandkilder med gødning og affald 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Biobrændstoffer produceret af afgrøder <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Af små lokale producenter ⇒ Afveksling mellem forskellige afgrøder (som ikke konkurrerer med fødevarer) ⇒ Leverer de største besparelser af drivhusgasser ⇒ Ejers og kontrolleres af lokalsamfundet ⇒ Kræver kun få input ⇒ Til lokalt forbrug 2. Fra overskudsmadolie 3. Fra gasser fra lossepladser

³ IEA (2010): "Sustainable Production of Second-Generation Biofuels" s. 21.

⁴ OECD-FAO (2008): "Agricultural Outlook 2008-2017".

Dansk lov om bæredygtige biobrændstoffer

Danmark indførte i 2009 Lov om bæredygtige biobrændstoffer på baggrund af EU's såkaldte vedvarende energi-direktiv fra 2008 (VE-direktivet). VE-direktivet har som målsætning, at 10 procent af Europas transportsektors energiforbrug skal komme fra vedvarende energikilder i 2020, altså om blot 10 år. I den danske lov om bæredygtige biobrændstoffer har Danmark forpligtet sig til at 5,75 procent af den danske transportsektors energiforbrug i 2012 skal komme fra biobrændsel. Idet elbiler endnu ikke er særlig udbredte er den europæiske og danske lovgivning i praksis en politisk målsætning om øget brug af industrielle biobrændstoffer og konsekvensen af lovgivningen vil være en eksplosiv stigning i efterspørgslen på industrielle biobrændstoffer. Ifølge konsulentfirmaet AEA vil EU's årlige forbrug af biobrændstoffer stige fra 13 milliarder liter til 55 milliarder liter frem til 2020. Andre lande, f.eks. USA har også opstillet mål for brugen af biobrændstoffer. På globalt plan vurderes det at efterspørgslen vil stige fra 70 milliarder liter til 250 milliarder liter.⁵

Biobrændsel skubber prisen på mad i vejret

Den globale efterspørgsel på biobrændstoffer, der i langt overvejende grad produceres af fødevarer, har vist sig at være katastrofal for verdens fattigste. Hovedparten af de 1,4 milliarder mennesker som lever under fattigdomsgrænsen har svært ved at overleve, når prisen på helt basale fødevarer er stigende, og når adgangen til landbrugsjord mindskes pga. øget efterspørgsel efter jord til biobrændselsproduktion. To hundrede kilo majs kan fylde tanken på en stor personbil, eller brødføde et barn i et år!

Under fødevarekrisen i 2008 steg de globale fødevarepriser gennemsnitligt med 75 procent og med op til 126 procent på hvede, ris og majs. Prisudsving i de globale fødevarepriser afhænger af mange forskellige faktorer, men der er klar enighed om at biobrændstofproduktionen har påvirket de globale fødevarepriser og selvom der ikke er enighed om omfanget, mener

⁵ AEA (2008) "Review into Indirect Effects of Biofuels –Report to the Renewable Fuels Agency"

Verdensbanken, OECD, FAO at biobrændstofferne måtte tilskrives mellem 30-75 procent af prisstigningerne.⁶

Verdens fattigste rammes hårdt af prisstigninger på basale fødevarer. Mange har ikke adgang til eller muligheder for at dyrke jord og de er tvunget til at bruge en forholdsvis stor andel af deres indkomst på mad. I nogle husholdninger op mod 80 procent. Majspriserne i det sydlige Afrika er forsat 60 procent højere end i starten af 2007 og alle analyser peger på, at fødevarepriserne vil forblive høje de næste 10 år. Den stigende efterspørgsel på biobrændsel vil derfor med stor sikkerhed skubbe millioner ud i sult.

EU kommissionen vurderer selv, at 10 procents-målsætningen vil forårsage en stigning i de globale kornpriser på 3-6 procent. Samtidig vurderer den internationalt anerkendte organisation IFPRI, at én procent stigning i prisen på fødevarer vil øge antallet af mennesker som lever i sult og hungersnød med yderligere 16 millioner mennesker.⁷ Ud fra EU's egne tal kan EU's biobrændselsmål derfor være direkte ansvarlige for at yderligere 50-100 millioner mennesker kommer til at sulte i år 2020. Ser man på den stigning i fødevarepriser, som den globale efterspørgsel efter biobrændsel vil forårsage, kan produktionen og forbruget af industrielle biobrændstoffer være skyld i at yderligere 600 millioner mennesker kommer til at sulte.⁸

Biobrændsel fortrænger lokal fødevarerproduktion

Men biobrændsel påvirker ikke bare verdens fattige negativt via stigende fødevarepriser. På lokalt niveau, der hvor biomassen som bruges til biobrændstof dyrkes, er konsekvenserne også alvorlige. Produktion af biobrændstof er blevet et kommercielt eventyr, hvor landjord i verdens fattigste lande er blevet en eftertragtet handelsvare til produktion af biomasse til biobrændstofsproduktion. De sidste år har vi set adskillige eksempler på at pensionselskaber og internationale virksomheder har opkøbt landjord i fattige udviklingslande gennem tvivlsomme handler, hvor de mennesker der ejer eller lever af jorden ofte ikke er blevet inddraget. Adgang til jord i udviklingslande er ofte dårligt beskyttet, og regeringerne i udviklingslande har ofte ikke lovgivning på plads til at håndhæve jordrettigheder. Kvinder er særligt sårbare i forbindelse med

⁶ ActionAid (2010): "*Meals per Gallon*" s. 14.

⁷ ODI (2008): "*Review of the Indirect Effects of Biofuels – Economic Benefits and food insecurity*" s. 41.

⁸ ActionAid (2010): "*Meals per Gallon*".

manglende jordrettigheder. Kvinder producerer 60-80 procent af fødevarerne, men ejer kun få procent jorden. Udenlandske fødevarer- og biobrændselsvirksomheder har siden 2006 erhvervet et område på størrelse med Frankrig – ca. 20 millioner hektar – i udviklingslandene. Småbønder fortrænges og mister muligheden for at have selvstændige og bæredygtige landbrug. De bliver i højere grad afhængige af at skulle købe mad, og i mindre grad selvforsynende med fødevarer.⁹ De er lette at fortrænge fordi der mangler lovgivning, fordi de ikke kender til den lovgivning der måske eksisterer eller fordi de ofte ikke har dokumentation for at de ejer jorden, som ofte er familieejet gennem generationer. FN estimerer, at 60 millioner mennesker globalt er i risiko for at blive fortrængt fra deres jord pga. produktion af biobrændsel.¹⁰ Dertil kommer at jord ofte bliver opkøbt med løfter om jobs, fair løn og generel udvikling, men ofte bliver disse løfter ikke overholdt.¹¹ Indkomstniveauet for arbejdere på biobrændselsplantager er lave og arbejdsbetingelserne er dårlige.¹²

Biobrændsel måske ikke så godt for klimaet som vi tror

Endelig er biobrændstoffer slet ikke så godt for klimaet som hidtil troet. Når man ser på den opnåede CO2 besparelse skal de faktorer, der er blevet brugt til at producere afgrøderne (gødning, transport, fremstilling af brændstoffer) medregnes med for at få et reelt billede af miljøgevinsten. F.eks. er det i de fleste tilfælde nødvendigt at bruge gødning indeholdende nitrogen der udleder drivhusgasser der er omkring 300 gange mere skadelige end CO2. Dertil kommer at store skovarealer er blevet inddraget til produktion af afgrøder til biobrændsel, og undersøgelser fra blandt andet Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD) har vist, at karbon-udslippet ved at omdanne afgrøder til biobrændsel, ofte er større end udslippet ved brug af fossile brændstoffer – som biobrændselproduktionen har til hensigt at erstatte.¹³

⁹ ActionAid (2010): “*Meals per Gallon*”.

¹⁰ Ibid s. 21.

¹¹ Ibid s. 26

¹² Ibid s. 12

¹³ Paj Patel og Eric Holt-Giménez, (2009): “*Food Rebellions! - Crisis and the Hunger for Justice*” p.76.

Derudover sker der ændringer i brugen af landjord, når bl.a. skov, tørvland og græsarealer og ryddes og pløjes op for at dyrke biomasse til biobrændsel. I jorden lagres kulstof, som frigives når arealerne ryddes til biobrændsel. Det skader klimaet, og det kan tage årtier at genoprette balancen.¹⁴ Produktionen af afgrøder til biobrændsel leder derudover ofte til forringelse af jordkvalitet og udtømning af vandressourcer, samt ødelæggelse af biodiversitet.¹⁵

Støtter vi reelt sult?

I øjeblikket støttes produktionen af biobrændstoffer massivt. Det sker gennem de tilskud, EU's landmænd får til alle deres afgrøder, gennem lavere skatter på brugen af biobrændsel i f.eks. England og Sverige, og gennem de handelsaftaler EU har med u-lande, hvor biobrændstofproducenter kan importere biobrændstof til en gunstig pris. Samlet set vurderes det, at europæerne i 2006 støttede industrielle biobrændstoffer med 4,408 millioner euro. I 2020 forventes det, at europæerne støtter med 13,722 millioner euro.¹⁶

Fra EU's side har man opstillet såkaldte bæredygtighedskriterier for at sikre, at den voldsomme stigning i efterspørgslen på biobrændsel ikke har negative konsekvenser. Imidlertid er kriterierne meget svage og blottet for krav om social bæredygtighed og udvikling. De reflekterer, at da diskussionen om biobrændsel startede, kiggede man kun på miljø- og klimahensyn. Man glemte at vurdere eller inddrage andre slagsider, og der er f.eks. ingen krav om at jord, der bliver brugt til at dyrke biobrændselsafgrøder, skal være erhvervet på ordentlig vis. Dermed åbnes op for "land grabbing" og fortrængning af lokale. Der er ligeledes ikke krav om, at produktionen af biobrændstofsafgrøder ikke må fortrænge fødevarerproduktion. Bæredygtighedskriterierne stammer fra en tid, hvor vi ikke – som nu – kendte til effekterne af biobrændsel, og derfor har vi på nuværende tidspunkt ingen redskaber, der kan sikre, at vores politikker og forbrug af biobrændsel ikke skaber mere sult og fattigdom for verdens fattigste.

Der er alarmerende behov for bedre forståelse for de konsekvenser, biobrændselproduktionen og agro-virksomheder kan have for småbønder i fødevarer systemet. Udviklingen af vedvarende

¹⁴ ActionAid (2010): "*Meals per Gallon* s. 28

¹⁵ Ibid s. 12.

¹⁶ Ibid s. 10.

energikilder må bidrage til at løse – ikke forværre - fødevareproblemerne. Forståelse for konsekvenserne af biobrændselproduktion er en forudsætning for at udvikle alternative og bæredygtige løsninger for klodens småbønder, forbrugere og miljø.

Litteratur:

ActionAid (2008): *“Food, farmers and Fuel – Balancing Global Grain and Energy Policies with sustainable land use”*.

ActionAid (2009): *“Rethink the rush to Agro fuels” Lessons from Ghana, Senegal, Mozambique on the Unintended Consequences of Agro fuels production for Food Security”*.

FAO (2009): *“The State of Food Insecurity in the World”*

FAO (2009) *“The Right to Food and Access to Natural Resources”*

International Food Policy Research Institute (IFPRI) (2008): *“Biofuels, International Food Prices, and the Poor”* af Joachim von Braun.

World Bank (2008), World Development Report 2008: *“Agriculture for Development”*.